

PWN-Brief

Pastoraat voor woonwagenebewoners, Sinti en Roma in Nederland

Emmaplein 19 C, 5211 VZ 's-Hertogenbosch

nummer 33 - december 2016

De nachtelijke gebedsdienst tijdens de Sintibedevaart naar Kapel in 't Zand te Roermond, op 28 juli 2016. Foto: © Sandra Huntjens

Impressie maakt indruk / Sintibedevaart 2016 / 2
Dertigers komen met levensverhalen / 2

Belangstelling van Christoffels voor de PWN Landdag / 3, 4, 5
Vernieuwing van de aandacht voor de mens onderweg

Integratie krijgt een kans door voor elkaar open te staan / 6, 7
Uit het artikel voor het tijdschrift Nevi Yag

Impressie maakt indruk

De driemaandelijke uitgave *City Life. Wonen en werken in Roermond* is een zakelijke advertentierijke glossy.

Tussen verhalen over generatiebestendig wonen in de Roerdelta, duurzame stadsprojecten en productinnovaties van jonge ondernemers, valt het artikel op pagina 26 en 27 in de uitgave van september 2016 meteen op.

Angela Ross-Faessen (tekst) en **Sandra Huntjens** (fotografie) geven in het kort een impressie van de 35ste Sintibedevaart naar de Kapel in 't Zand in Roermond.

Jonge Sinti komen aan het woord over hun ervaringen naar dit bedevaartsoord en de kapel die hun ouders en voorouders al bezochten. Zij vertellen over hun rotsvaste vertrouwen in Maria, wier beeltenis elk jaar wordt versierd. Over de gelegenheid om hier samen te komen, dankzij de oprichter van deze bedevaart, Hannes Weiss. Om te musiceren, te dansen en bij het kampvuur in een nachtelijke gebedsdienst de doden te herdenken, vooral de oorlogsslachtoffers. En om te feesten, zodat iedereen kan zien dat Sinti een oud traditioneel volk zijn, maar ook gewone mensen bij wie burgers welkom zijn.

Lees het hele artikel op

www.citylife.nu

(uitgave september, p. 26, 27)

Dertigers komen met levensverhalen

Al bijna een jaar lang komen ze bij elkaar, wekelijks enkele uurtjes. Drie Roma, twee vrouwen en een man, van rond de dertig. Nakomelingen van Romamigranten, die het belangrijk vinden elkaars levenservaringen te delen en van elkaar te leren. Ze zijn getrouwd met een Romaman- of vrouw. Samen hebben ze negen kinderen in de leeftijd van vijf tot zeventien jaar. Ze spreken dezelfde taal, het Romanes, en natuurlijk het Nederlands, want ze zijn al langer hier. Twee van hen zijn in Nederland geboren. Omdat ze moeilijk aan werk kunnen komen of om gezondheidsredenen leven ze van een uitkering en wonen ze in een huurrijtjeshuis. Hun ouders waren mobiel en niet aan landsgrenzen of woonplaatsen gebonden. Zij wel, hoewel één van hen al 22 keer verhuisd is maar dan om maatschappelijke redenen.

De eigen kinderen zitten op reguliere scholen. Zelf hebben ze er moeite mee dat ze niet als voorbeeld kunnen dienen. Hun eigen ouders en voorouders bezochten geen enkele school, zijzelf kwamen met moeite door de basisschoolperiode heen. Begeleiding bij het huiswerk zit er dus niet in. Wel kunnen zij levenswijsheid en -ervaringen doorgeven om hun kinderen te sterken in moeilijke omstandigheden te overleven.

Trots zijn ze op hun cultuur, de gewoonten en gebruiken van hun volk en ze vragen zich af wat zij hun nageslacht nog mee kunnen geven van de Romatractie. Enerzijds willen zij dat de eigen taal en cultuur niet verloren gaat, aan de andere kant wensen zij dat de kinderen vooruit komen in het leven, met leeftijdgenoten omgaan en hopen dat ze een vak leren om zelf in hun levensonderhoud te voorzien. Het zijn vaak nog twee aparte werelden waarin het dagelijkse leven zich afspeelt en dat geldt voor beide generaties: zowel Roma als burgers zijn vreemden voor elkaar.

Die paar uurtjes in de week samen, die zijn belangrijk voor ze. 'Levensverhaalbijeenkomsten' zijn het, in het kader van het project **Levensboeken** van het MST in Tilburg. Zij zijn ervan overtuigd dat meer dertigers hier profijt van kunnen hebben en zich daardoor beter met hun gezinnen kunnen instellen op het leven van alledag. Want zo zeggen ze: 'We worden ons steeds meer bewust van de positie waarin wij in Nederland leven'. Dat is precies wat het project *Levensboeken* beoogt.

Het project **Levensboeken** van het Missionair Servicecentrum Tilburg (MST) moet individuele Roma helpen hun eigen levensverhaal beter te ordenen door middel van een verzameling van (ervaringen)verhalen, anekdotes, foto's, tekeningen of persoonlijke documenten. Door die ordening en spiegeling wordt er een steviger zelfbewustzijn ontwikkeld, dat kan bijdragen aan de verbetering van de maatschappelijke positie van de Roma.

www.menseninbeeldhouden.nl

Missionair Servicecentrum Tilburg MST
Contactpersoon: Lydia Verhagen
l.verhagen@rooihart.nl

Belangstelling van Christoffels voor de PWN Landdag

De PWN Landdag van het Pastoraat voor woonwagenbewoners, Sinti en Roma op 11 oktober jl. stond dit jaar in het teken van de zoektocht naar **24 helpers in de St.-Christoffelkring**. Waarom 24? 24 is tweemaal twaalf (apostelen) en 24 juli is de naamdag van de heilige Christoffel. Op de landdag hoopte het PWN 24 mensen te ontvangen; het zijn er ruim dertig geworden.

Christoffel was de sterke man met staf die als een brug functioneerde en mensen overzette van de ene naar de andere kant van de rivier. Tegenwoordig kennen we Christoffel voornamelijk als patroon van de reizigers: velen hebben een medaille aan de autosleutelhanger of in de auto om geluk af te roepen voor een goede reis.

Op de PWN Landdag wordt aandacht gevraagd voor hele bevolkingsgroepen die de oversteek moeten maken naar Kerk en maatschappij. Tussenpersonen zijn nodig voor 'kleine kuddes' die zoeken naar een bestaan waarbij de eigenheid en identiteit niet hoeft te worden prijsgegeven.

Na een gebed voor de overledenen volgt de lezing Luc.12:32 met vers 32: 'Vrees niet, kleine kudde, want jullie Vader heeft jullie het koninkrijk willen schenken'.

Voordracht door Jan van der Zandt m.s.c.

Geen heden zonder verleden

Woonwagenbewoners zijn aan het begin van de vorige eeuw vaak door armoede of dakloosheid gaan rondtrekken om de kost te verdienen. Eerst als marskramer met een mand op de rug, daarna met een handkar, toen de hondenkar, gevolgd door een woonwagen voortgetrokken door een paard dat later vervangen werd door een auto. Sinti en Roma trokken al langer rond in Europa.

Van begin af aan werden deze rondreizenden verguisd vanwege 'overlast'. De Woonwagenwet van 1918 moet ze de weg wijzen naar verzamelplaatsen buiten de bebouwde kom, maar liever ziet de overheid hen terug de huizen in. Deze wet stond voor een groep Nederlanders die een eigen volk werd met een eigen cultuur binnen de Nederlandse grenzen. De 'reiziger om den brode in een woonwagen' was officieel geboren en werd in het wetboek aangeduid als een apart volk: de woonwagenbewoners.

Dit reizende volk gaat zich in de loop van de twintigste eeuw ontwikkelen en vormen.

Eenmaal in de woonwagen zijn zij niet meer te porren deze te verlaten. Tegen de verdrukking in houden de woonwagenbewoners stand en komen op voor hun reizende bestaan. Er wordt onderling getrouwd, dat wil zeggen: een reiziger trouwt met een reiziger, niet overeenkomstig de Nederlandse wet maar volgens een nieuwe gewoonte van de reizigers zelf: het wegloophuwelijk. Het jonge stel blijft een nacht weg en keert de volgende dag als 'echtpaar' terug. De wederzijdse ouders zorgen vervolgens voor een woonwagen dicht bij die van hen.

De populatie woonwagenbewoners groeit snel. Gezinnen tellen doorgaans een groot aantal kinderen.

>

Als de Tweede Wereldoorlog uitbreekt zoeken de meeste reizigers een veilig heenkomen in huizen of boerderijen, maar na de oorlog keert bijna iedereen weer terug naar de oude vertrouwde woonwagen en het reizende leven. Totdat de overheid in de jaren zestig een definitieve oplossing probeert te zoeken voor de integratie van deze groep in de samenleving. Vijftig grote centra verrijzen door het land heen, meestal aan de rand van een stad of dorp, waarnaar alle reizigers worden verwezen. Er wordt een trekverbod ingesteld. Dit betekent dat de wagen een vaste standplaats krijgt. Dus, zo redeneert de overheid, als de wagen niet langer de functie heeft om mee rond te reizen, heeft het ook geen nut dat die blijft bestaan. Maar ook nu vechten de woonwagenbewoners terug: voor hen is de woonwagen veel meer dan reizen alleen: het is hún woonvorm, hun leven.

Als blijkt dat het grotecentra beleid niet de uiteindelijke oplossing brengt, komt de overheid met de wet van 1978: opheffing van de regionale centra en aanleggen van kleine centra met maximaal vijftien standplaatsen binnen de bebouwde kom. Met ook nu als doel de weg vrij te maken voor integratie van de woonwagenbewoners in buurt en wijk om later in huizen te gaan wonen. In 1999

houdt de Woonwagenwet officieel op te bestaan, maar de reizigers overleven ook nu weer dit obstakel voor hun eigenheid. De wagen wordt nu 'hun' wagen en kan worden uitgebreid naar wens en vermogen. Er ontstaan dan ook prachtige exemplaren in de vorm van chalets. Maar belangrijker voor hen is dat de populatie niet uit elkaar valt en dat het leven in familiegroepen behouden blijft.

Terugkijkend hebben de woonwagenbewoners

gezegevierd. Als bevolkingsgroep zijn zij trouw gebleven aan hun vrijheid en hun levensstijl: bij elkaar blijven en niet opgaan in de grotere samenleving.

Kerk en parochie

In alle periodes en fases door de twintigste eeuw heen heeft de Kerk geprobeerd dicht bij die reiziger te blijven. Kloosters waar men in de reizende tijd kon aankloppen en bedevaartplaatsen voor bemoediging in moeilijke tijden. Op de grote centra liepen aalmoezeniers rond voor de pastorale zorg; later op de kleinere centra waren het

voornamelijk de vrouwelijke religieuzen en vrijwilligers. De tijd van 'pastoraat van de nabijheid'.

Totdat in de laatste decennia de overdracht naar de parochies in beeld komt. Voor veel parochiegemeenschappen blijken woonwagenbewoners, maar zeker ook de Sinti en Roma, buitenstaanders te zijn. Kleine bevolkingsgroepen in hun midden met een eigen bestaan en een eigen volksdevotionaliteit. En hier gebeurt hetzelfde wat eerder in de maatschappij plaatsvond: reizigers, Sinti en Roma die gelovig zijn maar die onder geen beding op willen gaan in het parochieleven. Behoud van eigen identiteit, familiekring, eigen feesten en rituelen staat bij deze mensen voorop. Dat maakt het voor parochies niet gemakkelijker.

Hoe moet dit verder?

Hoe kan de ‘grote kudde’ van parochianen/burgers verder met die aparte ‘kleine kuddes’ van woonwagenbewoners, Sinti en Roma?

Parochies ondergaan veranderingen, religieuzen minderen in aantal, vrijwilligers worden ouder, maar de reiziger blijft een reiziger ook al reist hij niet meer. Meer pastores, diakens en vrijwilligers zijn nodig om de in het algemeen gesloten bevolkingsgroepen hun eigen tradities en identiteit te laten behouden.

Daarom wordt gezocht naar ‘Christoffels’, mensen die zich vanuit een parochie of wellicht uit een van de bevolkingsgroepen zelf, willen verdiepen in elkaars achtergronden; die elkaar helpen en wederzijds begrip opbrengen voor ieders eigenheid. Waardoor mensen met een andere traditie, cultuur, taal en geloof niet op hoeven gaan in het grote geheel van de samenleving of een parochie.

Voor de pastorale zorg betekent dit: invoelen van en inhaken op wat mensen samen willen beleven en vieren bij gelegenheden als doop, eerste communie en huwelijk, het

gezamenlijk rouwen bij begrafenissen of het op bedevaart gaan.

Een Christoffel

- maakt geen verschil in de behandeling van (groepen van) mensen;
- is dienstbaar aan mensen uit alle bevolkingsgroepen;
- gaat uit van de vraag van woonwagenbewoners, Sinti en Roma;
- is als het ware een presentiewerker.

Een **Christoffel** is vaak een idealist die zijn idealen niet altijd kan delen. Zo’n idealist heeft mede-idealisten nodig om gezamenlijk doelen te bereiken. We spreken dan ook van een **Christoffelkring**: een groep mensen, bruggenbouwers, die elkaar ondersteunen, bemoedigen en helpen het soms moeilijke werk onder de bevolkingsgroepen te (blijven) verrichten. Christoffels komen regelmatig bij elkaar om hun idealen te delen, energie op te doen en elkaar te sterken in het geloof.

“Wie net als Christoffel zijn leven in dienst van Christus wil stellen, hoeft geen uitzonderlijk iemand te zijn.

Het verhaal zegt dat je het beste kunt doen waar je goed in bent, in dienst van de naastenliefde, van Christus. Soms kan een eenvoudige klus gaandeweg een zware last worden en wanneer je een goede afloop niet meer verwacht, blijkt niet zelden dat er toch een positief en vruchtbaar resultaat is.”

Powerpoints

1. Er is door het PWN een powerpoint samengesteld met als titel **Op zoek naar Christoffels**.

In de inleiding wordt aangegeven waarom deze powerpoint is gemaakt en past binnen het beleid van de instelling PWN. Samen vieren, verbondenheid, geloven en dienstbaarheid komen erin tot uiting.

2. In de namiddag geeft een powerpointpresentatie een impressie van de jaarlijkse **Sintibedevaart naar de Kapel in ’t Zand te Roermond**, met eigen vieringen zoals de nachtelijke gebedsdienst, de openingsviering in de Kapel in ’t Zand, de wagen- en familiezegening, het kruisweggebed, de afsluitende eucharistieviering in de openlucht en de culturele avonden. Bij alle vieringen, herdenkingen en evenementen neemt de traditionele Sintimuziek een belangrijke plaats in.

Afsluiting

Jan van der Zandt m.s.c. is trots op het aantal belangstellenden voor deze PWN Landdag.

Het vormt de aanleiding om in de komende maanden het idee van de Christoffelkring verder uit te werken. Het PWN is graag bereid de powerpoints in parochies/ dekenaten te presenteren. ■

Integratie krijgt een kans door voor elkaar open te staan

door Jan van der Zandt m.s.c.

Onderstaande tekst is een ingekorte versie van het artikel dat in december 2016 verschijnt in Nevi Yag, het tijdschrift van het Comité Catholique International pour les Tsiganes (CCIT).

De twintigste eeuw is de eeuw van de mobiliteit voor de woonwagenbewoners, Sinti en Roma in Nederland. Het leven van de oorspronkelijke reizigers, altijd onderweg om de kost te verdienen als seizoenarbeiders, stoelmatters, ketellappers, scharenslieden, mandenvlechters of muzikanten, veranderde voortdurend. Steeds weer bepaalde de overheid hun leven, wonen en werken.

Tijdens hun tochten deden zij kloosters aan waar ze extra maaltijden kregen en kleding, of waar ze hun kinderen konden laten dopen of de eerste communie laten doen. Ook klopten ze aan bij kerken en pastorieën, met wisselend resultaat.

Paters en zusters speelden in de vorige eeuw een belangrijke rol in het leven van vooral de woonwagenbewoners en de Sinti. De aalmoezenier is vertrouwd met alle gezinnen op het centrum en de gesprekken vinden voornamelijk plaats aan de keukentafel. Op de meeste grote centra is een kapel en vaak ook een eigen school, waar vooral zusters lesgeven.

Alles verandert als het categoriale pastoraat langzaam maar zeker verdwijnt door de opheffing van de grote woonwagencentra en de ontwikkelingen in de maatschappij. De parochiekerk is dan de aangewezen plek waar woonwagenbewoners, Sinti en Roma terecht kunnen voor sacramenten als het doopsel, eerste communie, vormsel en huwelijk.

Voor velen is het een grote overgang. De mensen moeten zelf hun weg zoeken, maar in de praktijk lukt dat helaas vaak niet, of de contacten met de parochies verlopen niet altijd even soepel.

Universele Kerk

De lokale parochies in Nederland zijn tegenwoordig geen katholieke kernen meer zoals vroeger, bestaande uit een kerkgebouw met een kerkhof ernaast of dichtbij, gelegen in het midden van het dorp of een wijk; met katholieke mensen in een kring eromheen en katholieke boeren en buitenlui aan de rand ervan. In de loop van de afgelopen vijftig jaar zijn de grenzen verlegd; ook anderen van allerlei godsdiensten en nationaliteiten zijn er komen wonen. De vraag is: groeit de parochie mee met de veranderende bevolkingsgroepen binnen haar territorium, of blijft ze vasthouden aan het oude vertrouwde en de eigen katholieke parochianen.

De katholieke Kerk is een universele Kerk. Altijd geweest, maar sinds de populatie binnen de parochie zo sterk is veranderd, is het een uitdaging om die universaliteit waar te maken.

Toen een grote groep Roma rond 1980 naar Nederland kwam en moest worden opgevangen in elf gemeenten, ontstond her en der commotie bij de burgerbevolking, dus ook bij parochianen. In de gemeente Ede liepen de onderlinge spanningen zo hoog op dat de katholieke Kerk tijdelijk grond beschikbaar stelde om een

wagen te plaatsen voor een aantal Roma-families. Van begin af aan werden deze nieuwkomers als medeparochianen beschouwd, zonder een aparte pastorale zorg of al te grote aandacht, waarmee de pastoor een voorbeeld stelde aan de gemeenschap. >

De pastor in Berkel-Enschot had ook totaal geen moeite met de nieuwkomers binnen zijn parochie en bedacht zo zijn eigen methode. Hij trok de Roma – met een moslimachtergrond – met een uitnodigend gebaar zijn katholieke pastorie in. Zij mochten in zijn keuken komen eten, onder de voorwaarde dat zij de maaltijden zelf klaarmaakten. Natuurlijk at hij dan zelf mee. Door het dagelijkse contact met deze familiegroep leerde hij de Roma goed kennen en wederzijds ontstond er respect en een vertrouwensband. De Kerk in al zijn universaliteit!

Natuurlijk, niet iedereen binnen de Kerk is in de gelegenheid of heeft de mogelijkheden om op deze manier met zijn medeparochianen om te gaan. De nieuwste ontwikkelingen van de participatiemaatschappij werpen echter wel een nieuw licht op de parochie. Naast de liturgie, het begeleiden van werkgroepen en het verzorgen van catechese, is ook daadwerkelijke hulp aan mensen in nood belangrijk. Op het niveau van de parochie moet worden nagedacht over de nood die er in déze tijd is en waaraan ook de kerkgemeenschappen kunnen bijdragen aan oplossingen.

Vriendelijk en open

Voor de meeste woonwagengewoners, Sinti en Roma is de parochie nog lang niet hun geloofsgemeenschap. Zij beleven het geloof van de traditionele reiziger. De burger beleeft zijn geloof als parochiaan. In feite is de reiziger nog steeds onderweg en bindt zich niet zomaar aan de plaatselijke ‘burger’kerk en aan ‘burger’ mensen. Onderweg zijn betekent het leven delen met anderen die onderweg zijn. Dat zie je terug bij het doopsel en eerste communievieringen. ‘Als pastor van de parochie ben ik bereid met hun wensen en gewoonten mee te gaan’, zei een plaatselijke pastoor hierover. ‘Ik ben hen ter wille omdat ik weet dat zij gelovige mensen zijn en op hun eigen manier het geloof willen beleven. Het is hun goed recht. En wij, als katholieke parochiegemeenschap, dienen deze mensen te bevestigen in hun geloof en cultuur. Vriendelijkheid en openheid in de contacten zijn daarbij een groot goed.’

Bruggenbouwers

Waar in de vorige eeuw de zorg vooral lag bij de aalmoezeniers en (vrouwelijke) religieuzen, is die verschoven naar de parochies. Meer dan nu het geval is zouden woonwagengewoners, Sinti en Roma, met behoud van hun eigenheid, volwaardig lid moeten kunnen zijn van de parochiegemeenschap. Maar dat wil nog niet zeggen dat deze mensen automatisch in de parochiekerk terechtkomen en zich daar welkom voelen. Om de integratie van deze bevolkingsgroepen, ook binnen de Kerk, echt kans te geven zal men voor elkaar open moeten staan.

Het is wenselijk dat er voor de woonwagengewoners, Sinti en Roma in Nederland – die voor 90% katholiek zijn maar niet zo aan de parochie gebonden – een representant is binnen een parochie. Iemand die het leven, de cultuur en het wel en wee van deze mensen leert kennen, of goed kent, bijvoorbeeld als hij of zij uit een van de bevolkingsgroepen zelf afkomstig is. Een man of vrouw die een brug vormt tussen de bevolkingsgroepen met hun eigen wetten, rituelen en een variabele geloofsbeleving, en de parochie met haar vaste regels en gebruiken. Binnen het landelijke woonwagenpastoraat in Nederland noemen we deze vertegenwoordigers Christoffels. Mensen die naar het voorbeeld van de heilige Christoffel doen waar ze goed in zijn, in dienst van de naastenliefde, van Christus. Immers: wie goed doet, goed ontmoet. Altijd weer.’ ■

Jan van der Zandt m.s.c. is coördinator van het PWN, het landelijk pastoraat voor woonwagengewoners, Sinti en Roma in Nederland.

Colofon

De *PWN-Brief* is een viermaandelijke uitgave van het PWN en verschijnt in de maanden april, augustus en december.

ISSN 2214-1146

Interviews en teksten

Jan van der Zandt m.s.c.
Hélène van Hout

Lay-out en eindredactie

Hélène van Hout

Druk

Drukkerij *Zelfkrant*
's-Hertogenbosch

Contactadres

Pastoraat Woonwagengewoners in Nederland - PWN
Stichting Media PWN
Stichting Mgr. Bekkersfonds
Emmaplein 19 C
5211 VZ 's-Hertogenbosch

I: www.pwin.nl
E: pwin@telfort.nl
T: (073) 737 02 23

Giften

Een vrijwillige bijdrage om deze *PWN-Brief* te bekostigen stellen wij zeer op prijs en is welkom op NL59 RABO 0121 9051 01 ten name van Pastoraat Woonwagengewoners in Nederland te 's-Hertogenbosch.
Op ditzelfde bankrekeningnummer zijn ook giften voor acute noodhulpverlening ten behoeve van woonwagengewoners, Sinti en Roma welkom.

Het PWN wordt ondersteund door een solidariteitsbijdrage van de gezamenlijke religieuzen in Nederland via de Commissie PIN.

Met weinig woorden...

- Duurzaam –

‘De gemeenschappelijke waarden op het gebied van wonen, werken, religie en sociale omgang van woonwagengewoners, Sinti en Roma zijn gedurende een eeuw gevormd en ontwikkeld en zijn standvastig gebleken. Duurzaam zouden we nu zeggen. Parochies zouden meer rekening dienen te houden met deze traditionele waarden van de kleine gemeenschappen, of ‘kleine kuddes’ om een evangelische term te gebruiken.’

Jan van der Zandt m.s.c. op de PWN Landdag 2016

- Tiende statie –

De tiende statie van de Kruisweg – Jezus wordt ontkleed – vergelijkt Hannes Weiss met wat zijn familie is overkomen in Auschwitz. ‘In het vernietigingskamp werden de mensen zonder kleren en met een stukje zeep de gaskamers in gestuurd. Zoals Jezus diep is vernederd en gedood, zo is in de oorlog Joden, zigeuners en vele anderen hetzelfde overkomen.’

Hannes Weiss (1928-2011)
oprichter van de Sinitbedevaart

- Universele Kerk –

‘De katholieke Kerk is een universele Kerk. Altijd geweest, maar sinds de populatie binnen de parochie zo sterk is veranderd, is het een uitdaging om die universaliteit waar te maken.’

Jan van der Zandt m.s.c. in het tijdschrift *Nevi Yag*
december 2016

- Schakelen –

‘Het resultaat van een Romalevensboekproject is niet het maken van een blauwdruk van ‘de’ Roma-identiteit; Roma-identiteit en Romacultuur zijn sowieso niet statisch. Het Romalevensboekproject gaat om het schakelen tussen de verschillende werelden waarin Roma verkeren: de wereld van de Romagemeenschap en de wereld van de ‘burgermaatschappij’.

Uit: **‘Schakelen’** Romalevensboekproject van het MST

*Bestuur en medewerkers van het PWN
wensen u gezegende kerstdagen en
een voorspoedig 2017!*